

Anders Leegaard Knudsen: *Saxostudier og rigshistorie på Valdemar Atterdags tid*. Skrifter udgivet af Institut for Historie ved Københavns Universitet 17. (Museum Tusulanums Forlag, 1994). 143 s., 194 kr.

Jyske Krønike, oversat og kommenteret af Rikke Agnete Olsen. (Wormianum, 1995). 71 s., 148 kr.

Jyske Krønike er det vanlige navn på et af de mange forsøg på at føre Saxos opfattelse af Danmarkshistorien op til en senere samtid. I dette tilfælde til 1340. Som sådan er den en ganske rendyrket type, idet den i manuskripterne følger efter den forkortelse af Saxos værk, som kaldes *Compendium Saxonis*. Saxoforkortelsen må da efter alt at dømmes være foretaget af den samme anonyme, jyske forfatter, som har produceret fortsættelsen.

Denne Saxoforkortelse er emnet for Anders Leegaard Knudsens PhD-afhandling med den i forhold til indholdet meget pompøse titel *Saxostudier og rigshistorie på Valdemar Atterdags tid*. De vigtigste formål med afhandlingen er at undersøge overleveringen af Saxokompendiet, herunder dets læserkreds, samt at forsøge at indkredse, efter hvilke principper forkortelsen er foretaget.

Det er i det store og hele ganske velbetrædte stier forfatteren forfølger i sin undersøgelse. Men selv om forkortelsesprincipperne tidligere har været undersøgt (af Gustav Albeck), er det nok i analysen af bearbejdelsen af Saxos 1., 5. og 16. bog, afhandlingen har sit tyngdepunkt. Her kan Anders Leegaard Knudsen tage sit udgangspunkt i nogle af de vigtigste resultater af den nyere Saxoforskning og forsøge at indkredse, hvorledes forkorteren har forholdt sig til Saxos således indkredede ambitiøse projekt. Hovedresultatet bliver, at vor forkorter har været en langt mere jordbunden person, som først og fremmest

har interesseret sig for Saxos demonstration af, at Danmark havde haft konger så langt tilbage, sagen kunne følges. Dette var selvfølgelig en nærliggende interesse i 1340, hvor landet havde været uden konge i otte år.

Anders Leegaard Knudsen forsøger også at komme på sporet af Saxokompendiets læserkreds. Da alle bevarede udgaver af teksten stammer fra 1400-tallet eller kort derefter, fører dette ind i andre miljøer end det, hvor teksten blev til. Det er tankevækkende, at et af de bevarede manuskripter af forkortelse + fortsættelse i plattysk oversættelse er skrevet for rigshovmester Erik Ottesen (Rosenkrantz), samt at en anden version på plattysk med en ajourføring 1342-1481 blev trykt ca. 1502 som det andet trykte værk om Danmarks historie. Mon denne påfaldende interesse skyldes den bemærkelsesværdige mangel på historieskrivning i Danmark i slutningen af 1300-tallet og det meste af 1400-tallet? En sådan tanke forudsætter, at der ikke, som hævdet af Kr. Erslev og Ellen Jørgensen, har eksisteret en nu tabt fortsættelse af Ynge sjællandske Krønike, hvis ekko kan findes i Rimkrøniken, den førnævnte fortsættelse af Jyske Krønike 1342-1481 samt hos Christiern Pedersen. Denne teori nævnes af forfatteren flere steder. Han er mest tilbøjelig til at afvise den, men nogen egentlig, gennemført undersøgelse af spørgsmålet bliver det ikke til, idet Anders Leegaard Knudsen her, som i øvrigt mange andre steder, afgrænser sit projekt meget håndfast under henvisning til arbejdsøkonomiske overvejelser. Dermed bliver det ikke muligt at besvare det ovenfor stillede spørgsmål, som egentlig er ret nærliggende, når man vil beskæftige sig med Saxokompendiets publikum i 1400-tallet.

Anders Leegaard Knudsens afhandling demonstrerer megen lærdom, men ikke de store nyheder, og den må nok

karakteriseres som en bog for feinschmeckere.

Dette gælder imidlertid ikke for det nyeste resultat af Rikke Agnete Olsens fortjenstfulde arbejde for Skalks forlag Wormianum med at gøre middelalderlige krøniker og årbøger tilgængelige for den såkaldt alment interesserede læser. Efter Yngre sjællandske Krønike og Rydårbogen er nu fulgt netop Saxokompendiets fortsættelse, Jyske Krønike. Dette er ikke nogen stor sag: Selve den oversatte tekst fylder 20 små, rigt illustrerede sider. Hertil slutter sig en redegørelse for »Tiden« og for »Manden i tiden« om forfatteren og hans opfattelser af verden og sin samtid samt diverse stamtavler og kort mv. Alt er rundhåndet og smukt illustreret af Jørgen Kraglund efter samtidige originaler.

Mest interesse har Jyske Krønikes

skildring af forfatterens samtid, de sidste ca. 20 år. Her, som også i øvrigt, skinner forfatterens førnævnte engagement i kongemagten som det, der konstituerer og holder sammen på Danmark, klart igennem – uanset at han også er meget opmærksom på, at konger kunne være af forskellig kvalitet. Men derudover bliver krøniken naturligvis en særdeles vigtig primær kilde til de turbulente år efter Erik Menveds død. I betragtning af vor karrige middelalderlige historieskrivning efter Saxo er det værdifuldt, at også denne lille krønike nu er let tilgængelig for læsere, der ikke læser *Scriptores Minores* eller *Danmarks Middelalderlige Annaler* som lystlæsning. Og tilgængeligheden øges i høj grad af Rikke Agnete Olsens gode og letfattede introduktioner og den appetitlige illustrering.

Anders Bøgh

DET 19. ÅRHUNDREDE

Erik Nørr: *Skolen, præsten og kommunen. Kampen om skolen på landet 1842-1899*. Stat – forvaltning – samfund. Studie 5. (Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1994). 563 s., 295 kr.

I flere henseender er denne bog en fortsættelse af forfatterens disputats *Præst og Administrator* fra 1981. Den handlede om sognepræstens administrative funktioner i lokalforvaltningen på landet fra ca. 1800 til sogneforstanderskabernes indførelse i 1842. I den nye afhandling følges op med en undersøgelse af, hvordan det gik med det gejstlige skoletilsyn i mødet med folkestyre og stigende kommunalisering. Det centrale tema er magtkampen mellem kirkelig, statslig og lokal indflydelse på

skoleforhold, som den formede sig i debat og lovgivning samt i praksis efter 1842. Et omdrejningspunkt er den nye kommunallov i 1867. Med denne fik sognerådene ansvaret for skolevæsenets ydre forhold (økonomi), mens skolekommissionerne med præsten som formand fik overladt ansvaret for de indre forhold (tilsyn med lærerne og undervisningen). Med kommunalloven gled præsterne dog samtidig ud af fattigvæsenet, der helt og holdent blev overladt til sognerådene. I indledningen anfører forfatteren da som centrale spørgsmål (s. 16): 1) Hvorfor bevarede præsterne i 1867 indflydelse i skolevæsenet og ikke i fattigvæsenet, samt 2) Hvorfor fortsatte skolens forbindelse til kirken længere i Danmark end i mange andre lande. Først i 1933 og 1949 blev det gejstlige